

belirtmiştir. Yalnız güvenilir hadisleri değil ulaşabildiği bütün hadisleri toplama-yı arzu etmiş, bu sebeple eserde birçok zayıf, hatta mevzû rivayetler de yer almıştır. Bunda müellifin, eserini yeniden gözden geçirme fırsatını bulamamasının da tesiri vardır.

Müttakî el-Hindî (ö. 975/1567), *Cem' u'l-cevâmî'* ile *el-Câmi' u's-şâgîr'i* birleştirerek bazı ilâveler yaptıktan sonra hadisleri kitap ve bablara göre tertip etmiş, kitapları da isimlerine göre alfabetik sıraya koymak suretiyle *Kenzü'l-'ummâl' fi süneni'l-aqvâl ve'l-ef'âl* adlı eserini meydana getirmiştir.

En eski yazma nüshası Süyûtî'nin vefatından otuz sekiz yıl sonraki bir tarihi (949) taşıyan *Cem' u'l-cevâmî'*, 1970 yılına kadar yazma olarak çeşitli kütüphanelerde (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 95, 316.956; Hidiviyye Ktp., nr. 473; Mektebetü'l-Ahmediyye, Yûsuf Şerkâvî bölümü, nr. 1411; Zâhiriyye Ktp., nr. 195) kalmıştır. Bu tarihte Mecmau'l-buhûsî'l-İslâmiyye (Ezher) tarafından kurulan üç kişilik bir komisyon eser üzerinde çalışmaya başlamış ve 1970'te Kahire'de eserin neşrine geçilmiştir. Sekiz veya on cilt olacağı tahmin edilen eserin IV. cildi 1992'de yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cem' u'l-cevâmî' *el-ma'rûf bi'l-Câmi' i'l-kebîr*, Kahire 1390/1970, I (takdîm ve tasdîr yazıları); Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-'ummâl*, I, 1-22; Brockelmann, *GAL*, II, 186; *Suppl.*, II, 183; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 633; Kettânî, *er-Rîsâletü'l-müste'trafe*, s. 182-183; Hüseyin İsâ Abdüzzâhir, "Cem' u'l-cevâmî' ev el-Câmi' u'l-kebîr", *el-Va'yü'l-İslâmî*, sy. 90, Kahire 1972, s. 87-95.

İSMAİL L. ÇAKAN

CEM'U'L-CEVÂMÎ'

(جمع الجوامع)

Süyûtî'nin

(ö. 911/1505)

nahiv ilmîne dair eseri.

Süyûtî 100'e yakın eserden derlediği bu kitabına Arapça ile ilgili bütün konuları ihtiva ettiği için *Cem' u'l-cevâmî'* adını verdiğini söylemektedir. Ondan önce de bu adı taşıyan birkaç kitap yazılmıştır (bk. *Keşfü'z-zunûn*, I, 595-598). Tâceddin es-Sübkî'nin (ö. 771/1370) usûl-i fıkha dair eseri bunların en eskilerindedir. Ayrıca Süyûtî'nin hadise dair aynı isimde bir eseri daha vardır. *Cem' u'l-cevâmî'* "Mukaddemât" adlı bir girişle yedi bölüm (kitâb) halinde tertip edilmiştir. Giriş bölümünde kelime ve kısımla-

rımdan, kelâm, kelim (anlam ifade etsin etmesin üç veya daha fazla kelime grubu), cümle, kavî, i'rab, binâ, munsarif ve gayri munsarif, nekre ve ma'rifeden; birinci bölümde "el-umde" adını verdiği merfûâtтан; ikinci bölümde "el-fadalât" dediği mansûbâtтан; üçüncü bölümde mec-rûrât, meczûmât, cezmetmeyen edatlar ve mâna harflerinden; dördüncü bölümde âmiller, iştigal ve tenâzû'dan; beşinci bölümde tevâbî'den ve terkiplerin i'rabı ile ilgili ihbar, hikâye, tesmiye ve zarûrât-ı ş'riyye gibi değişikliklerden bahsedilmektedir. Bu beş bölüm nahve daîrdir. Altıncı bölümde kelimelerin vezinleri (ebniye); yedinci bölümde tasrif, iştikak, terkipleri oluşturan kelimelerdeki ziyade, hazif, ibdal, nakil ve idgam gibi sarfî ilgilendiren değişiklikler ele alınmaktadır. Eser hat ve imlâ kaidelerine dair bir hâtımeyle sona ermektedir.

Süyûtî eserini, mukaddimeler ve yedi bölüm halinde tertip etmesini, o zamana kadar kimsenin yapmadığı orijinal bir düzenleme olarak nitelemekte, eserde usulcülerin yolunu takip ettiğini söylemektedir. Ona göre bu çalışma muhtasar kitaplardaki özet bilgileri (cevâmî') ve farklı görüşleri kısa ve tutarlı bir şekilde ihtiva ettiği gibi İbn Mâlik'in (ö. 672/1273) *et-Teshîl* ve Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin (ö. 745/1344) *İrîşâfû'd-çarab* adlı kitaplarının özetini de ihtiva etmektedir.

Eserinin hocası Şümunnî tarafından çok beğenildiğini, ona takriz yazıp talebelerine tavsiye ettiğini söyleyen Süyûtî talebelerin bu eseri anlamakta güç-

lük çektiklerini öğrenince ona, "alelacele hazırlanmış bir kumanya"ya benzettiği *Hem' u'l-hevâmî'* adlı bir şerh yazmıştır. Esasen *Cem' u'l-cevâmî'* bu şerhle değer kazanıp şöhrete ulaşmıştır. Ömer b. Muhammed el-Fârîskûrî (ö. 1018/1610), *Cem' u'l-cevâmî'* ve şerhini *Cevâmî' u'l-i'râb ve hevâmî' u'l-âdâb* adıyla 6000 beyit halinde nazma çevirmiştir. Ayrıca Ahmed b. Emîn eş-Şinkîfî de (ö. 1913) *ed-Dürerü'l-levâmî' alâ Hem' i'l-hevâmî'* adlı eserinde (Kahire 1328) *Hem' u'l-hevâmî'* ve örneklerini (şevâhid) açıklamıştır.

Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan *Cem' u'l-cevâmî'* müstakil olarak basıldığı gibi (Kahire 1318) *Hem' u'l-hevâmî'* ile birlikte de yayımlanmıştır (I-II, Kahire 1327-1328). Bu neşirden Beyrut'ta tarihsiz bir baskı yapılmıştır. Ayrıca *Hem' u'l-hevâmî'* in I. cildi Abdüsselâm Muhammed Hârûn ile Abdül'âl Sâlim Mükerrrem, diğer ciltleri ise yalnız Abdül'âl Sâlim Mükerrrem tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (I-VI, Küveyt 1400/1980).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *Hem' u'l-hevâmî'* şerhu *Cem' i'l-cevâmî'*, Beyrut, ts.; a.m.f., *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 282, 377; *Keşfü'z-zunûn*, I, 595-598; Serkis, *Mu'cem*, I, 1078; II, 1148; Brockelmann, *GAL*, II, 155; *Suppl.*, II, 194; Şevki Dayf, *el-Medârisü'n-nahviyye*, Kahire 1976, s. 363-365; Ahmed Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1397/1977, s. 165-166, 377-378; Mustafa Muhammed eş-Şek'a, *Celâlüddîn es-Süyûtî*, Kahire 1401/1981, s. 213-220; *Ma'a'l-Mektebe*, s. 283-284.

MEHMET REŞİT ÖZBALIKÇI

Celâleddin es-Süyûtî'nin *Cem' u'l-cevâmî'* adlı eserinin I. cildinin unvan sayfası ile ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 500)